

De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen. Een ontleding van artikel 46 van de arbeidsongevallenwet.

Jan Quisthoudt

INLEIDING

De te bespreken problematiek betreft één van de artikelen van afdeling VI van de wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen (B.S., 24 april 1971). Sinds deze wet heeft de materie heel wat van zijn aantrekkingskracht op de rechtsleer verloren, vooral omdat door deze wet enkele belangrijke problemen die gerezen waren naar aanleiding van artikel 19 van de gecoördineerde wetten inzake de vergoeding van arbeidsongevallen, opgelost werden. Wat echter niet heeft kunnen betreffen dat de wetgever in 1978 toch al weer verduidelijkende wijzigingen heeft moeten aanbrengen. Omwille van de complexiteit van de materie, lijkt een paragraafsgewijze bespreking de meest aangewezen weg tot bestudering van het onderwerp. Daarna zal ook nog even ingegaan worden op enkele particuliere problemen.

I. ARTIKEL 46 ARBEIDSONGEVALLENWET

Bij lectuur van dit artikel valt onmiddellijk op dat de wetgever hier een drievoudige bedoeling heeft willen tot uitdrukking brengen (1), te weten :

- 1) deze betreffende de verschillende hypothesen waarin de getroffene of zijn rechthebbende de mogelijkheid moeten behouden om een rechtsvordering in te stellen volgens het gemene recht.(2)
- 2) deze betreffende de betaalplicht van de verzekeraar-arbeidsongevallen, zelfs wanneer het slachtoffer of zijn rechthebbenden een vordering krachtens gemeen recht hebben ingesteld.
- 3) deze betreffende het cumulatieverbod van forfaitaire en gemeenrechtelijke vergoedingen, voorzover het gaat om lichamelijke schade (deze laatste zinssnede werd gewijzigd door de wet van 7 juli 1978, art. 4).

1° De verschillende hypothesen waarin het slachtoffer of zijn rechthebbenden de mogelijkheid bezitten om een vordering volgens gemeen recht in te stellen.

De vraag die hier natuurlijk eerst en vooral opduikt is deze naar het al

(1) DE GANCK, C., *De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen*, in *Sociaal recht*, DEPREZ, U., Gent, R.U.G., 1977, 161.

(2) *Memorie van toelichting bij de arbeidsongevallenwet*, Senaat, 1970-71, document 328, 25.

dan niet limitatief karakter van deze opsomming. De wet spreekt er immers in zijn artikel 46 niet over dat alleen de genoemde gevallen aanleiding zouden kunnen geven tot gemeenrechtelijke vergoeding. Nochtans zijn rechtsleer en rechtspraak terzake kategoriek: buiten artikel 46 Arbeidsongevallenwet (vroeger artikel 19 van de gecoördineerde wetten inzake vergoeding van arbeidsongevallen) heeft het slachtoffer van een arbeidsongeval slechts recht op de forfaitaire vergoedingen (3); dit is een opvatting die ook tot uiting komt in de memorie van toelichting (4). Het hiermee samengaande verval van de burgerlijke aansprakelijkheid van het ondernemingshoofd, zijn lasthebbers en aangestelden, wordt door sommigen geduid als een inherent gevolg van het forfaitaire vergoedingsstelsel (5), terwijl anderen er op wijzen dat de reden daartoe ligt in het feit dat het ondernemingshoofd alleszins tot een schadeloosstelling krachtens de arbeidsongevallenwet verplicht is (6). Een derde mening voor dit verval van burgerlijke aansprakelijkheid - een mening die trouwens ook door mij gedeeld wordt - is dat de arbeidsongevallenwetgeving is opgevat als een uitzonderingswetgeving ten opzichte van het burgerlijk wetboek (7). Om de werknemers te beschermen werd het gemeenrechtelijke begrip fout vervangen door het begrip professioneel risico. Doch het was onmogelijk deze bescherming slechts in een richting te laten spelen, vandaar dat het foutbegrip (de opzettelijke fout te buiten gelaten) ook ten aanzien van de werkgever werd opgeheven, wat dus een verval van burgerlijke aansprakelijkheid impliceert. De vraag is natuurlijk of dit nog overeenstemt met de opvatting van 1971, m.a.w. of de arbeidsongevallenwet inderdaad nog een beschermingswet is voor de werknemer, in acht genomen dat hem op basis van deze wet geen enkele vergoeding voor morele of esthetische schade wordt toegekend (8).

Het verschil in toepassing van de arbeidsongevallenwetgeving en het gemeen recht is belangrijk: Ten eerste is er het forfaitaire karakter van de vergoedingen krachtens de arbeidongevallenwet, iets wat totaal afwezig is bij de toepassing van art. 1382 e.v., wat betekent dat je daar eventueel een hogere schadeveroeding kan mee bekomen. Ten tweede

(3) Cass., 18/3/1957, *R.C.J.B.*, 1958, 112.

CLAEYS-LEBOUCQ, E., *Arbeidsongevallenrecht 1966-1970*, *T.P.R.*, 1971, nr.78.

DE LEYE, O., *De vergoeding van arbeidsongevallen*, Brugge, Die Keure, 1960, nr. 340.

(4) Memorie van toelichting, doc. 328, 25.

(5) DELARUWIERE en NAMECHE, *La réparation des dommages résultant des accidents de travail*, Brussel, Bruylant, 1947, nr. 406.

VANDERVORST, P., *La réparation des risques professionnels*, Brussel, Bruylant, 1975, 162.

(6) DE LEYE, O., o.c., nr. 345.

(7) *Memorie van toelichting*, doc. 328, 1.

(8) ELST, R., *Schade en schadevergoeding in gemeen recht en sociaal zekerheidsrecht*, *B.T.S.Z.*, 1975, 170.

is het ook zo dat bij een arbeidsongeval er geen vereiste is om een causaal verband aan te tonen, zoals dat wel het geval is in het gemeen recht (9).

Voor een goed besef van wat in de volgende pagina's begrepen wordt onder het begrip arbeidsongeval, neem ik de omschrijving over van ons hoogste gerechtshof, nl. "l'événement soudain qui produit une lésion corporelle ou la mort et dont la cause ou l'une des causes est extérieure à l'organisme de la victime" (10)

A) "De werkgever die het arbeidsongeval opzettelijk heeft veroorzaakt of die opzettelijk een ongeval heeft veroorzaakt dat een arbeidsongeval tot gevolg heeft".

In deze zinssnede is het vooral het vereiste opzettelijk karakter dat onze aandacht opeist. Om een opzettelijk ongeval te zijn, is het voldoende dat de werkgever het ongeval gewild heeft, zonder noodzakelijk de letsels of gevolgen gewild te hebben (11). Het feit dat de werkgever het werk zo georganiseerd heeft dat ongevallen moesten volgen, stelt hem niet zonder meer burgerlijk aansprakelijk (12).

Het "gewild" karakter van het ongeval impliceert dat ongevallen veroorzaakt door zware fout (13), nalatig verzuim van wets- of reglementsvoorschriften (14), of zelfs ongevallen veroorzaakt in staat van dronkenschap of krankzinnigheid (15) uitgesloten zijn van de toepassing van artikel 46.

Ook een vennootschap kan zich eventueel beroepen op de burgerlijke immuniteit. Nochtans blijft nog het probleem van de aansprakelijkheid van de organen van de vennootschap bestaan, want er wordt aanvaard dat de aansprakelijkheid van de vennootschap voor de daden van haar organen niet betekent dat er afbreuk wordt gedaan aan de persoonlijke aansprakelijkheid van deze organen. Is het orgaan met de vennootschap verbonden door een arbeidsovereenkomst, dan is er niet het minste probleem omdat het orgaan dan wordt vrijgesteld van aansprake-

(9) JACQMAIN, C., Arbeidsongevallen - de regresvordering van de werkgever of zijn verzekeraar - wet op de derde verantwoordelijke, *R.W.*, 1961-62, 1079.

(10) Cass., 25/5/1967, *R.C.J.B.*, 1968, 253.

(11) Cass., 18/3/1957, *R.G.A.R.*, 1959, 6255, noot BUCH, H.

(12) Cass., 22/1/1951, *Pas.*, 1951, I, 312.

Cass., 18/3/1957, geciteerd.

Cass., 20/9/1977, *R.W.*, 1978-79, 2363.

(13) Cfr. Cass., 22/1/1951, geciteerd.

Gent, 4/12/1953, *Bull Ass*, 1954, 205.

Brussel, 24/11/1955, *Pas.*, 1957, II, 61.

Rb. Mons, 22/1/1978, *J.T.T.*, 1979, 6.

(14) Corr. Liège, 18/1/1949, *Jur. Liège*, 1948-49, 228.

(15) VANDERVORST, P., *o.c.*, 170; DELEYE, O., *o.c.* nr. 347 en 355.

lijkheid, behoudens opzettelijk ongeval en ongeval op de weg van en naar het werk (16). In de andere gevallen heeft het hof van cassatie de oplossing aangebracht - op basis van het vennootschappenrecht - : een rechtspersoon kan immers maar handelen door toedoen van één of meer natuurlijke personen; nu wordt een handeling van een orgaan beschouwd als een handeling van de rechtspersoon zelf, ten minste in de mate dat die handeling verricht werd binnen de bevoegdheid van het orgaan (17). Een daad van de beheerders geldt dus ten overstaan van derden als een daad van de vennootschap zelf (18). Aangezien sommige bevoegdheden zoals leiding, gezag en toezicht niet door de rechtspersoon zelf kunnen uitgeoefend worden, gebeurt dit dus via de organen die daarbij als ondernemingshoofd optreden. Deze overwegingen steunen op de besluiten van procureur-generaal Hayoit de Termicourt bij het arrest van 19 februari 1955 (19). In een commentaar (20) wijst S. David erop dat deze bevoegdheid bij een naamloze vennootschap enkel aan de afgevaardigde beheerder en eventueel aan de vereffenaar kan toekomen, terwijl bij een personenvennootschap de zaakvoerder in aanmerking kan komen.

B) De aansprakelijkheid van de werkgever wanneer het arbeidsongeval schade aan de goederen van de werknemer heeft veroorzaakt.

Onder de vroegere wetgeving bestond er hieromtrent heel wat discussie. Zo was er rechtspraak die elke vergoeding hiervoor pertinent weigerde (21), terwijl andere rechtspraak geneigd was ze wel toe te kennen voor schade aan klederen en voertuig (22). Het hof van cassatie besliste in 1956 (23) dat de wetgeving op de arbeidsongevallen niet kan ingeroe-

(16) DALCQ, R.O., *Interprétation de l'article 19§3 des lois coordonnées sur les accidents du travail*, J.T., 1956, 403.

DELEYE, O., o.c., nr. 346.

PUTTENEERS en VANDERYCK, *Arbeidsongevallen*, Antwerpen, De Verzekeringswereld, 1980, 117.

VAN DE VELDEN, A. en SCHAMP, H., *Arbeidsongevallen in de privé-sector*, in *Reeks sociaal recht*, BLANPAIN, Antwerpen, Kluwer, 1981, 209.

(17) Cass., 16/12/1948, *Pas.*, 1948, I, 724.

(18) Cass., 7/2/1950, *Pas.*, 1950, I, 846.

(19) Cass., 19/2/1955, *Rev. Prat. Soc.*, 1955, 141.

(20) DAVID, S., De la responsabilité de l'administrateur-général d'une société anonyme en matière d'accident de travail, *R.C.J.B.*, 1955, 295.

(22) Corr. Brussel, 14/5/1952, *R.W.*, 1952-53, 128.

Corr. Charleroi, 8/10/1958, *J.T.*, 1959, 63.

(21) Corr. Arlon, 8/7/1954, *Bull. Ass.*, 1954, 560.

Pol. Seraing, 7/1/1955, *Bull. Ass.*, 1955, 352.

(23) DAVID, S., *Responsabilité civile et risque professionnel*, Brussel, Larcier, 1958, nr. 191, p. 233.

Cass., 9/4/1956, *Pas.*, 1956, I, 824, *R.W.*, 1956-57, 1357, *Bull.*

Ass., 1956, 189, *R.G.A.R.*, 1956, 5742 en 5789.

Cass., 22/1/1960, *Pas.*, 1960, I, 580, *Bull. Ass.*, 1960, 583, *R.G.A.R.*, 1960, 6815.

pen worden voor het herstel van ongevallen die louter schade aan goederen hadden toegebracht. Volgens sommigen is de werkgever contractueel tot deze vergoeding gehouden op basis van artikel 20,7° van de wet op de arbeidsovereenkomsten van 3 juli 1978 (24).

Opmerkelijk is wel dat in alinea 2 geen sprake is van lasthebbers en aangestelden. Volgens de enen is dit slechts te wijten aan een vergetelheid van de wetgever (25). Anderen merken dan weer op dat aangezien de arbeidsongevallenwet niet geldt voor schade veroorzaakt aan goederen de regels van het gemeen recht van toepassing blijven (26), zich daarbij steunend op de memorie van toelichting (27).

In deze alinea had men ook de morele schade kunnen inlassen, i.e. geleden pijnen, esthetische schade, fysische schade die geen invloed heeft op de arbeidsongeschiktheid (28). Dit is echter terecht niet gebeurd aangezien morele schade immers inherent is aan de lichamelijke schade en als dusdanig mee gedekt wordt door de forfaitaire vergoedingen. Dit blijkt reeds uit de voorbereidende werken van de wet van 1903 over de vergoeding van de arbeidsongevallen (29). Ook rechtsleer en rechtspraak zijn het terzake volkomen eens (30), één enkele uitzondering niet te na gesproken (31).

C) Het arbeidsongeval opzettelijk veroorzaakt door de lasthebber of de aangestelde van de werkgever.

Dit is een element waarover vooral in de eerste helft van deze eeuw heel wat discussie bestond. Aanvankelijk stond men niet toe dat een gemeenrechtelijke vordering door het slachtoffer of zijn rechthebbenden werd ingesteld tegen de lasthebber of aangestelde, ook al had deze het ongeval opzettelijk gewild (32). Alhoewel deze rechtspraak bij enkele

(24) VAN DE VELDEN-SCHAMP, *o.c.*, 216.

(25) CLESSE, J., *Le rôle de la responsabilité civile dans la réparation des accidents de travail*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1980, 229.

(26) DE GANCK, C., *o.c.*, 176.

(27) *Memorie van toelichting*, doc. 328, 25.

(28) RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, *A.P.R.*, 1951, nr. 601.

(29) *Parl. St.*, Kamer, 1902-03, 1272. (30) DAVID, S., *Responsabilité civile et rique professionel*, nr. 191.

(30) DELARUWIERE-NAMECHE, *o.c.*, nr. 77.

HORION, P., *Traité des accidents de travail*, Brussel, Bruylant, nr. 289 en 300.

VANDEURZEN, A., *De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen*, Brussel, Larcier, 1962, 21.

Cass., 13/12/1954, *Pas.*, 1955, I, 371.

Cass., 16/1/1956, *Pas.*, 1956, I, 467.

Cass., 20/9/1977, *Pas.*, 1978, I, 80.

(31) Liège, 26/1/1960, *R.G.A.R.*, 1961, 6777.

(32) Cass., 30/6/1913, *Pas.*, 1913, I, 365; Cass., 29/5/1927, *Pas.*, 1927, I, 238.

rechtsleer steun vond (33), werd zij door de meerderheid en zeker door de gezaghebbende rechtsleer verworpen (34). Bij de bespreking van de wet van 18 juni 1930 bleek de bekommernis om deze situatie te wijzigen, maar uiteindelijk kwam er niets van terecht en bleef men op het zelfde standpunt als tevoren (35).

In 1935 bracht het hof van cassatie dan een ommekeer in de rechtspraak teweeg (36). Het besliste dat een arbeider gemeenrechtelijk aansprakelijk is voor schade toegebracht aan een medearbeider. Hiervoor steunde het hof zich op de overweging dat de wetgever bij een opzettelijk veroorzaakt ongeval de bedoeling had gehad de werknemer of de aangestelde op dezelfde voet te plaatsen als de werkgever; een motivering die terecht door S. David werd bekritiseerd (37).

De uitspraak beantwoordde echter aan het rechtsgevoelen en werd dan ook door de latere rechtspraak overgenomen (38) en mondde zodoende uit in artikel 46 van de arbeidsongevallenwet.

Wanneer hier gesproken wordt van opzettelijk ongeval dient wel nota genomen te worden van het verschil met het opzettelijk ongeval veroorzaakt door de werkgever. Om de werkgever burgerlijk aansprakelijk te stellen volstaat het dat hij het ongeval gewild heeft; voor de aansprakelijkheid van de lasthebber of de aangestelde op burgerrechtelijk vlak is bovendien vereist dat deze de aanslag op de persoon van de werknemer (39), m.a.w. de gevolgen heeft gewild. Dit volgt uit een vergelijking van de twee toepasselijke alinea's (40). Om het in strafrechtelijke termen uit te drukken: voor de werkgever is een bijzonder opzet vereist, voor de lasthebber of aangestelde een gans bijzonder opzet (41).

Wat de begrippen lasthebber en aangestelde betreft zijn er niet veel problemen. Lasthebber wordt in de gewone betekenis gebruikt van iemand die ingevolge overeenkomst, in naam van zijn lastgever één of meer rechtshandelingen stelt en zodoende de lastgever vertegenwoor-

Gent, 3/6/1914, *Pas.*, 1914, II, 216.

(33) DEMEUR, M., *Les pandectes belges*, tw. risque professionnel, nr. 3094.

(34) NAMECHE, *Le droit de tuer sans être astreint à réparation*, *J.J.P.*, 1926, 164.

(35) VANDEURZEN, A., *o.c.*, 36.

(36) Cass., 26/5/1935, *Pas.*, 1935, 254.

(37) DAVID, S., *Responsabilité civile et risque professionnel*, nr. 203.

(38) Cass., 29/9/1953, *Pas.*, 1954, I, 54.

Cass., 13/12/1954, *Pas.*, 1955, I, 371.

Cass., 18/3/1957, *Pas.*, 1957, I, 862.

Cass., 29/ /1969, *Pas.*, 1970, I, 97, *R.W.*, 1969-70, 1090.

Liège, 7/10/1950, *J.T.*, 1950, 675.

Rb. Brussel, 17/12/1968, *Bull. Ass.*, 1969, 732.

(39) VAN DER VORST, P., *o.c.*, 170.

(40) *Parl. St.*, Senaat, 1969-70, nr. 328,26.

(41) DE GANCK, C., *o.c.*, 174.

dig. Het begrip aangestelde heeft hier - zoals meerdere malen door het hof van cassatie bevestigd werd - dezelfde betekenis als in art. 1384 B.W. (42). Aangestelde zijn houdt in dat er een zekere band van ondergeschiktheid bestaat, wat nog niet betekent dat er een arbeidsovereenkomst vereist is opdat de werknemer aangestelde zou zijn (43). Anderzijds kan dan ook weer niet beweerd worden dat een arbeidsovereenkomst impliceert dat de werknemer zonder meer een aangestelde is (44).

Doordat dit begrip dus gelijk wordt opgevat in gemeen recht zowel als in het arbeidsongevallenrecht, is er al heel wat verwarring ontstaan door ongevallen overkomen aan of veroorzaakt door een uitgeleend werknemer. Twee gevallen dienen dienaangaande onderzocht.

a) De geleende werknemer is het slachtoffer van een arbeidsongeval. De basis voor de aansprakelijkheid volgens de arbeidsongevallenwet is de arbeidsovereenkomst tussen de partijen. Nu is het duidelijk dat - alhoewel de geleende werknemer zijn opdrachten krijgt van de lenende werkgever - hij toch bij zijn oorspronkelijke werkgever onder contract blijft (45). De tweede werkgever wordt geen bedrijfshoofd en is bijgevolg ook gemeenrechtelijk aansprakelijk (46). Hetzelfde geldt natuur-

(42) DALCQ, R.O., *l.c.*, 401.

DAVID, S., *o.c.*, p. 203.

HENRARD, M., *Les accidents de travail*, *J.T.*, 1971, 395.

HORION, P., *o.c.*, nr. 747.

Cass., 22/11/1915, *Pas.*, 1915, I, 430.

Cass., 4/1/1954, *R.G.A.R.*, 1955, 5489, *R.C.J.B.*, 1954, 255, noot HORION, P.

Cass., 11/5/1959, *Pas.*, 1959, I, 916, *R.W.*, 1959-60, 336, *R.G.A.R.*, 1959, 554.

Cass., 23/1/1964, *Pas.*, 1964, I, 548, *J.T.*, 1964, 310, *R.W.*, 1964-65, 521, *Bull. Ass.*, 1966, 624, *R.G.A.R.*, 1964, 7303.

Cass., 5/1/1970, *Pas.*, 1970, I, 364, *J.T.*, 1970, 280.

Cass., 3/3/1971, *J.T.T.*, 1971, 151, *De Verz.*, 903.

Cass., 16/10/1972, *Pas.*, 1973, I, 165.

(43) Cass., 22/11/1965, *Pas.*, 1966, I, 381, *Bull. Ass.*, 1968, 485.

Gent, 4/4/1969, *J.T.*, 1969, 663, *De Verzk.*, 1970, 245.

Brussel, 18/3/1970, *J.T.*, 1970, 280.

(44) Cass., 21/4/1971, *Pas.*, 1971, I, 745, *R.G.A.R.*, 1972, 8873.

Cass., 18/11/1975, *Pas.*, 1976, I, 339.

(45) Cass., 16/2/1953, *Pas.*, 1953, I, 451 met conclusies van R. Hayoit de Termicourt, *R.C.J.B.*, 1953, 173.

(46) DALCQ, R.O., *l.c.*, 401.

DALCQ, R.O., *Sécurité sociale et responsabilité. Réflexions au sujet de l'application des articles 46 et 47 de la loi du 10/4/1971 in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en strafrecht, fiscaal recht, familierecht, arbeidsrecht, aansprakelijkheidsrecht*, eerste deel, Brussel, Larcier, 1973, 256.

DAVID, S., *o.c.*, nr. 345.

DELEYE, O., *o.c.*, 276.

Cass., 16/2/1953, geciteerd.

Cass., 12/1/1971, *De Verz.*, 903.

Cass., 3/3/1971, geciteerd.

Cass., 21/4/1971, geciteerd.

Cass., 18/11/1975, geciteerd.

lijk ook indien de geleende werknemer het slachtoffer wordt van een ongeval veroorzaakt door een aangestelde van de werkgever (47). Om alsnog aan de gemeenrechtelijke aansprakelijkheid te ontsnappen zou de tweede werkgever zich desgevallend op twee eerder theoretische mogelijkheden kunnen beroepen :

- 1/ bewijzen dat hij als aangestelde van de oorspronkelijke werkgever optreedt (48)
- 2/ vooraf van de geleende werkgever een afstand van elk verhaalsrecht bekomen (49)

b) De geleende werknemer is dader van het ongeval

De geleende werknemer kan beschouwd worden als de aangestelde van de werkgever bij dewelke hij niet onder contract staat (50). Bijgevolg kan hij de burgerlijke immuniteit invoeren en krijgt het slachtoffer slechts forfaitaire schadevergoeding (51). Deze situatie zou ik ten volle willen bekritisieren omdat zij aanleiding is tot het ontstaan van twee soorten werknemers binnen dezelfde onderneming. Immers, richt de geleende werknemer schade aan aan de persoon van zijn medewerknemer, dan zal hij hiervoor niet aansprakelijk zijn terwijl hij zelf slachtoffer zijnde wel een vordering tegen de werknemers of werkgever onder wiens tijdelijk gezag hij staat, kan instellen. Een legislatief ingrijpen is hier zonder meer vereist om deze onrechtvaardig in het voordeel van de geleende werknemer spelende situatie te doen ophouden.

Blijft nog de vraag of de werkgever burgerrechtelijk kan aangesproken worden voor schade opzettelijk veroorzaakt door zijn lasthebbers of aangestelden. De rechtsleer is hier unaniem (52). De werkgever kan zich beroepen op de burgerlijke immuniteit voor de ongevallen overkomen tijdens de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, en hij vindt hiervoor steun in de rechtspraak (53). Ook wat betreft de arbeidsongevallen overkomen op de weg van en naar het werk kan de werkgever de

(47) DE GANCK, C., *o.c.*, 170.

CLESSE, J., *o.c.*, 224.

(48) DELEYE, O., *o.c.*, nr. 345.

Rb. Dinant, 6/4/1955, *Jur. Liège*, 1954-55, 267.

Vred. Beauraing, 18/2/1954, *Jur. Liège*, 1954-55, 111.

(49) DELEYE, O., *o.c.* nr. 345.

(50) DE GANCK, C., *o.c.*, 170.

(51) DE GANCK, C., *o.c.*, 171.

PUTTENEERS, *o.c.*, 120.

VAN DE VELDEN, A. en SCHAMP, H., *o.c.*, 211.

Gent, 4/4/1969, geciteerd.

Corr. Charleroi, 14/6/1963, bevestigd door Cass., 22/11/1965, geciteerd.

(52) DE GANCK, C., *o.c.*, 175.

VAN DEUR, O., *De arbeidsongevallen*, Tongeren, Michiels, 1973, 221.

(53) Cass., 16/1/1956, *Pas.*, 1956, I, 466.

Corr. Leuven, 29/1/1948, *R.W.*, 1948-49, 804.

Corr. Charleroi, 8/1/1951, *Bull. Ass.*, 1951, 368.

burgerlijke immuniteit inroepen, zich hierbij steunend op het verslag aan de regent dat de besluitwet van 13 december 1945 voorafgaat en waarin aangestipt wordt dat het niet de bedoeling is de toepassing van artikel 1384, 3° B.W. uit te breiden tot de ongevallen die gebeuren op de weg van en naar het werk.

D) De vordering tegen derden die aansprakelijk zijn voor het ongeval.

Deze mogelijkheid werd al voorzien door artikel 19 van de gecoördineerde wetten inzake de vergoeding van arbeidsongevallen. Als derde dient beschouwd te worden al wie niet is werkgever, lasthebber of aangestelde. De stelling als zou als derde moeten beschouwd worden al wie niet door een arbeidsovereenkomst met de werkgever verbonden is (54), lijkt voorbijgestreefd (55).

E) De aansprakelijkheid van werkgevers, lasthebbers of aangestelden voor het ongeval door hen veroorzaakt op de weg van en naar het werk.

Deze vordering werd aan de werknemer reeds toegekend bij wet van 11 juni 1964 (B.S. 21 juni 1964). Tevoren was er heel wat discussie geweest over het feit of zulk ongeval nu al dan niet als een arbeidsongeval diende gekwalificeerd te worden. Volgens de enen ontbrak er immers gezag, leiding en toezicht tijdens de rit op de weg (56), volgens de anderen - die veruit de meerderheid vormden - bleef de arbeidsovereenkomst gedurende heel het traject van en naar het werk voortduren (57). Ook het hof van cassatie had - via verschillende motiveringen - bepleit dat er geen burgerlijke aansprakelijkheid speelde in hoofde van de werkgever, zijn lasthebbers of aangestelden voor ongevallen overkomen op de weg van en naar het werk (58). Deze zienswijze werd door de wet van 1964 teniet gedaan.

Een twistpunt in deze materie betreft het vervoer van werknemers georganiseerd door de werkgever (59). Reeds voor de wet van 1945 op de

(54) DELARUWIERE-NAMECHE, o.c., nr. 407.

(55) VAN DE VELDEN, A., en SCHAMP, H., o.c., 217.

(56) CLAEYS-LEBOUCQ, E., Argumenten tegen het verbod op verhaal naar burgerlijk recht, *T.S.R.*, 1961, 192.

(57) DAVID, S., o.c., nr. 178.

ROUFFY, S., *R.G.A.R.*, 1955, 5600.

(58) Cass., 15/2/1954, *R.G.A.R.*, 1955, 5461.

Cass., 5/12/1955, *R.W.*, 1956-57, 287.

Cass., 9/11/1955, *Bull. Ass.*, 1960, 381.

(59) DALCQ, R.O., o.c., 246; PUTTENEERS, o.c., 128.

ongevallen op de weg van en naar het werk, was de rechtspraak tot de conclusie gekomen dat zulk ongeval als een arbeidsongeval dient beschouwd te worden, omdat de werknemer nog onder het gezag van de werkgever zou staan. Er wordt immers van uitgegaan dat het voertuig door de werkgever of een van zijn aangestelden wordt bestuurd (60). Uit de wet van 13 december 1945 werd definitief afgeleid dat het om een arbeidsongeval ging, hetwelk dus enkel forfaitaire schadevergoedingen kan meebrengen. De wet van 11 juni 1964 heeft de vraagstelling terug geopend. Als je het georganiseerd vervoer beschouwt als uitvoering van de arbeidsovereenkomst, dan is elke gemeenrechtelijke voorde- ring uitgesloten. Deze is echter wel mogelijk wanneer dat vervoer beschouwd wordt als zijnde "op de weg van en naar het werk". Door de rechtsleer bleef echter ook na deze wet het ongeval overkomen gedurende door de werkgever georganiseerd vervoer opgevat worden als een arbeidsongeval (61). Enkele rechtspraak volgde nog verder deze zienswijze (62), alhoewel er ook tegengestelde meningen werden tot uiting gebracht in de rechtspraak (63). Uit de rechtspraak zijn enkele interessante elementen naar voren te halen. Zo blijkt uit een arrest van het hof van beroep van Gent - hetwelk echter verbroken werd door het hof van cassatie (64) - en een arrest van het hof van cassatie (65) dat het volgende als essentieel moet beschouwd worden om te kunnen spreken van een ongeval "op de weg van en naar het werk":

1/ het niet-verplichte karakter van het vervoer.

2/ de afwezigheid van loon voor de duur van het traject.

3/ het niet bereikt zijn van de bestemming.

Ook in een arrest van het hof van beroep van Brusel van 1967 (63), bleek de vereiste van afwezigheid van loon op het voorplan te treden. Daaruit kan afgeleid worden dat zo er loon is, men te maken heeft met de uitvoering van de arbeidsovereenkomst en dat er bijgevolg sprake moet zijn van een arbeidsongeval; terwijl wanneer er geen bezoldiging

60) *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 593, 1 en 2.

Parl. Vr. en Antw., 1956-66, 5/4/1966, 1008, Vr. nr. 54bis van Dhr. Duerinck.

(61) HEUSTERS, V., La loi du 11/6/1964 en matière d'accident de travail et le transport des travailleurs par le patron. *Bull. Ass.*, 1965, 593.

HEUSERS, V., Du neuf sur le chemin de travail, *Bull. Ass.*, 1966, 605.

(62) Liège, 8/2/1966, *Bull. Ass.*, 1966, 273.

Brussel, 4/6/1966, *Bull. Ass.*, 1966, 650.

(63) Brussel, 26/6/1965, *R.G.A.R.*, 1966, 7569.

Brussel, 27/12/1967, *R.G.A.R.*, 1968, 8068.

(64) Cass., 3/4/1967, *R.G.A.R.*, 1967, 7970.

(65) Cass., 23/12/1970, *Pas.*, 1971, I, 388.

(66) CLESSE, J., *o.c.*, 233.

MARCELIS, *Les accidents de travail*, Brussel, 1972, 55.

THEUNISSEN, *R.W.*, 1971-72, 1219.

VANDERVORST, P., *Syllabus de cours pour la conférence du Jeune Barreau de Bruxelles*, Brussel, 1973, 87.

is en er een ongeval op de weg van of naar het werk zich heeft voorgedaan, er wel een gemeenrechtelijke vordering openstaat.

2° De betaalplicht van de verzekeraar-arbeidsongevallen.

Wat we onder deze omschrijving behandelen wordt grotendeels beheerst door de vraag of het slachtoffer een *keuzerecht* heeft tussen de *gemeenrechtelijke vordering* of de *forfaitaire vergoeding*.

Onder de vroegere wetgeving bleek het keuzerecht van het slachtoffer duidelijk uit artikel 19,3°. Sinds de nieuwe wet zijn echter twee tendenzen zichtbaar geworden; een eerste volgens dewelke dit keuzerecht nog steeds bestaat. De geïnteresseerde parlementsleden kregen op hun vragen (67) een onafdoend antwoord. De minister verwees immers naar de pagina's 27 en 28 van de memorie van toelichting waarin de bedoeling omschreven werd. Het is echter deze memorie van toelichting zelf die voor problemen zorgde (68).

Wat de eerste opvatting betreft: Volgens deze visie kan men zich onmiddellijk laten vergoeden door de verzekeraar-arbeidsongevallen en kan men zich pas achteraf richten tot de derde-aansprakelijke voor de vergoeding van het surplus dat men via het gemeen recht zou verworven hebben. Dit houdt in dat er een hiërarchie in de vorderingen is ingetreden (69). Deze idee heeft wel enkele voordelen in zich (70):

a/ het slachtoffer ontvangt immers onmiddellijk de bedragen waarop hij krachtens de wet zeker recht heeft.

b/ de mogelijkheid dat het slachtoffer tegelijkertijd vergoed wordt voor dezelfde schade door de verzekeraar en krachtens het gemeen recht, wordt uitgesloten.

c/ betwistingen betreffende de ventilatie worden vermeden indien de rechter een globaal bedrag zou hebben toegekend zonder te preciseren welk deel betrekking heeft op de materiële of morele schade of lichamelijke schade (71).

d/ de vroegere regels i.v.m. insolvabiliteit van de derde (vroegere artikel 19,5°; 6°; 7° van de gecoördineerde wetten) moeten niet weerhouden worden.

Vermits de vergoeding van de verzekeraar-arbeidsongevallen binnen de

(67) *Parl. Vr. en Antw.*, Kamer, 1971-72, 4/7/1972, 1262, Vr. nr. 77bis Tibbaut.

Parl. Vr. en Antw., Kamer, 1971-72, 20/7/1972, 1362, Vr. nr. 86 Mathijs.

(68) Brussel, 9/5/1973, *De Verz.*, 1973, 1076, noot V.H.

(69) VAN LAETHEM, *Overzicht van wetgeving en rechtspraak inzake arbeidsongevallen 1975-1980*, Leuven, s.d., 32.

(70) PUTTENEERS, o.c., 133.

VANDEUR, O., o.c., 230.

(71) BEYENS, R., *Commentaire de la loi du 7/7/1978 modifiant la loi du 10/4/1971 sur les accidents de travail*, J.T., 278.

wettelijke temijnen dient te gebeuren blijft er praktisch genomen niet veel kans meer over voor een gemeenrechtelijk verhaal (72). Deze stelling vindt bovendien steun in de voorbereidende werken van de wet van 1978 waardoor het tweede lid van artikel 46§2 wordt gewijzigd (73). Andere elementen waarop de tegenstanders van het keuzerecht zich steunen zijn het feit dat het in het voordeel is van het slachtoffer renten te ontvangen i.p.v. een kapitaal, en dat de ongevalskosten op de risicodragers - zijnde de verzekeraar - dienen afgewenteld te worden, alhoewel deze zich nog altijd tegen de derde-aansprakelijke kan wenden op basis van artikel 47 (74).

Wat de tweede opvatting betreft : De meeste auteurs lijken toch gewonen te zijn voor het behoud van het optierecht (75). Zij verwijzen hierbij naar het belang van het slachtoffer : De vergoeding langs de burgerlijke rechtbank zal sneller bekomen worden, er zal een kapitaal uitgekeerd worden, het is beter voor de rechtsbedeling slechts voor één rechter te moeten vorderen. Bovendien heeft deze stelling de mijns insziens juiste interpretatie van artikel 46 §2 achter zich. Deze alinea kan namelijk alleen zo geïnterpreteerd worden dat de verzekeraar-arbeidsongevallen zich hierop niet kan beroepen om de slachtoffers te verplichten eerst de burgerlijk aansprakelijke aan te spreken ; zij verplicht hem de voorgeschreven vergoedingen te betalen binnen de voorgeschreven termijn. De enige regel die de rechter dus zal moeten aanvaarden is deze van het cumulverbod.

Men brengt betreffende deze tweede stelling ook nog naar voren dat artikel 46 geen wijziging brengt aan de artikelen 1382 e.v. van het B.W. Het is dan bijgevolg ook niet duidelijk welke redenen de rechter zou kunnen aanhalen om de vordering af te wijzen. Nochtans zal het slachtoffer ook volgens de eerste opvatting artikel 1382 t.a.v. de derde-aansprakelijke inroepen, met dien verstande dat het dan pas zal kunnen gebeuren na toepassing van de arbeidsongevallenwetgeving.

Ook de rechtspraak neemt over 't algemeen dit tweede standpunt in (76) alhoewel ons geen rechtspraak bekend is van na 1978, toen dat

(72) PUTTENEERS, o.c., 134.

VANDEUR, O., o.c., 230.

(73) *Parl. St.*, Senaat, 1977-78, nr. 318/2, blz. 2.

Parl. St., Kamer 1977-78, nr. 368/4, blz. 2.

(74) SIMOENS, D., Wijziging van de arbeidsongevallenwet van 10/4/1971 door een wet van 7/7/1978, *R.W.*, 1978, 1314.

(75) MAHIEU, M., A propos de l'option de la victime d'un accident de travail imputable à un tiers entre l'indemnisation de droit commun et l'indemnisation forfaitaire, *J.T.*, 1974, 688.

(76) Brussel, 9/5/1973, *De Verz.*, 1973, 1071, noot V.H.

Liège, 16/4/1975, *R.G.A.R.*, 1976, 9546.

Mons, 17/11/1976, *J.T.T.*, 1977, 105.

Arbh. Brussel, 26/10/1972, *R.W.*, 1973-74, 612.

Corr. Hasselt, 29/11/1973, *R.W.*, 1973-74, 2113, *R.G.A.R.*, 1974, 9213, noot Fonteyne.

Arbrb. Liège, 3/9/1973, *De Verz.*, 1973, 1083, *Jur. Lège*, 1974-75, 77.

keuzerecht volgens de tegenstanders nog eens te meer werd ontkend.

3° Het cumulatieverbod.

In de tweede alinea van artikel 46 §2 wordt het verbod opgelegd om de wettelijke vergoedingen te eisen benevens de vergoeding naar gemeen recht. Sinds 1971 is betreffende deze alinea al heel wat inkt gevloeid, meer bepaald over de juiste inhoud van dit verbod. Deze discussie is uitgemond in een wetswijziging van 7 juli 1978 (77) die in haar artikel 4 bepaalt dat het cumulatieverbod slaat op de lichamelijke-schade-vergoeding zoals deze gedekt is door de arbeidsongevallenwet.

Men kan zich dan natuurlijk de vraag stellen wat bedoeld wordt met de zinssnede "lichamelijke schade zoals zij gedekt is door deze wet" (78). Ziet men dit als "de eruit voortvloeiende schade op materiëel vlak, die deze wet dekt", dan kan er naar gemeen recht geen lichamelijke materiële schade meer gevorderd worden. Wordt deze bepaling daarentegen opgevat als "in de mate waarin zij gedekt is door deze wet", dan blijft een gemeenrechtelijke vordering mogelijk voor het bekomen van het surplus dat het gemeen recht eventueel oplevert. Deze laatste interpretatie lijkt het best aan te sluiten bij de voorbereidende werken (79).

Dit verbod is logisch gesproken erg aannemelijk; men kan immers moeilijk toelaten dat een ongeval een bron van verrijking voor het slachtoffer zou zijn (80). Het is deze visie die ik ook deel. Het verbod van cumul slaat alleen op vergoedingen van dezelfde schade (81), ongeacht de kwalificatie van de vergoeding naar gemeen recht (82). Er kan dus naar gemeen recht een vergoeding bekomen worden voor extra-patrimoniële schade (esthetische schade, genegenheidsschade) (83) en ook voor extra-professionele schade (inkomstenschade door verlies van bijverdienste) (84). Nemen we aan dat er voor de getroffenene nog een keuzerecht bestaat, dan bestaat ook de mogelijkheid dat de vergoeding naar gemeen recht in globo wordt bepaald door de rechter. In dat geval dringt er zich voor de verzekeraar-arbeidsongevallen de vraag naar ventilatie op. Was hij partij, dan zal hij dit kunnen bereiken door hoger beroep aan te tekenen. Was hij geen partij, dan kan hij zich nog steunen op derdenverzet om de geventileerde vergoeding te laten her-

(77) *B.S.*, 12/10/1978

(78) VAN DE VELDEN, A. en SCHAMP, H., *o.c.*, 218.

(79) *Parl. St.*, Kamer, B.Z. 1974, nr. 203, 1.

(80) DALCQ, R.O., *o.c.*, 248.

(81) VANDEUR, O., *o.c.*, 233.

(82) Rb. Liège, 1/2/1963, *R.G.A.R.*, 1964, 7210.

(83) DE GANCK, C., *o.c.*, 182.

(84) Cass. 3/1/1969, *J.T.*, 1969, 526.

Brussel, 4/12/1963, *R.G.A.R.*, 1964, 7322.

vaststellen of kan hij volgens De Ganck zelfs voor de arbeidsrechtbank de ventilatie vragen wanneer hij wordt aangesproken voor het eventuele saldo aan forfaitaire vergoedingen (85). Deze laatste oplossing lijkt mij minder correct omdat de arbeidsrechter zich dan eigenlijk op gemeenrechtelijk domein waagt.

Tot 1969 nam men aan dat het cumulverbod ook sloeg op de vergoeding die betrekking heeft op de materiële schade na de oppensioenstelling (86). In het arrest van 3 januari 1969 stelde het hof van cassatie echter dat de schadevergoeding voor postprofessionele inkomsten na de pensioenleeftijd niet dezelfde schade dekt als de forfaitaire vergoeding (87). De cumulatie van forfaitaire vergoedingen met vergoedingen wegens verlies van bijverdiensten of inkomsten als zelfstandige na de oppensioenstelling is dus toegelaten (88).

II. PARTICULIERE PROBLEMEN

1° De gedeelde aansprakelijkheid.

Uit de voorbereidende werken blijkt dat, ingeval van gedeelde aansprakelijkheid tussen slachtoffer en mede-verantwoordelijke, deze laatste gehouden zal zijn tot vergoeding van het deel van de aansprakelijkheid dat op hem rust (89). Is het slachtoffer zelf niet aansprakelijk dan is het mogelijk dat ingeval van gedeelde aansprakelijkheid voor de derde deze zelfs *in solidum* kan veroordeeld worden. Al is dit een principe van gemeenrecht, toch wordt het terecht toegepast op die gevallen waar een ongeval naar gemeen recht en een arbeidsongeval samengaan (90). Dit houdt ook in dat het verschil tussen forfaitaire en gemeenrechtelijke vergoeding voor dezelfde schade ten laste komt van de derde, aangezien de verzekeraar-arbeidsongevallen nooit meer moet betalen dan de forfaitaire wettelijke vergoedingen (91).

(85) DE GANCK, C., *o.c.*, 183.

(86) CLAEYS-LEBOUCQ, E., *o.c.*, 317.

Cass., 25/5/1959, *Pas.*, 1959, I, 968, *R.G.A.R.*, 1960, 6523.

Cass., 9/11/1967, *Bull. Ass.*, 1969, 517, *Pas.*, 1968, I, 335, *R.G.A.R.*, 1968, 8146.

(87) Cass., 3/1/1969, *J.T.*, 1969, 525, *Pas.*, 1969, I, 394.

(88) Cass., 3/3/1969, *Pas.*, 1969, I, 584.

(89) *Parl. St.*, Kamer, 1970-71, nr. 887, 6.

(90) DAVID, S., *o.c.*, nr. 257

Cass., 14/7/1937, *Pas.*, 1937, I, 227.

Cass., 1/4/1940, *Pas.*, 1940, I, 68.

Cass., 18/4/1948, *Pas.*, 1948, I, 568.

(91) Cass., 22/1/1960, *Pas.*, 1960, I, 583.

2° De dading aangegaan door het slachtoffer met de derde of diens verzekeringsmaatschappij.

Vroeger was dit een van de hete hangijzers uit heel de materie. Volgens de hoven van Gent en Luik was dading mogelijk en moest de verzekeraar-arbeidsongevallen die gewoon in de rechten treedt van het slachtoffer kunnen aanvaarden dat deze laatste zijn rechten gelimiteerd heeft (92). In het hof van beroep van Brussel daarentegen stelde men dat artikel 19, 8° van openbare orde is en er dus door overeenkomsten geen afbreuk aan gedaan kon worden, temeer daar het een res inter alios acta is en dus niet tegenstelbaar aan de verzekeraar-arbeidsongevallen (93). Het hof van cassatie heeft echter beslist dat de regresvordering van het ondernemingshoofd of de verzekeraar-arbeidsongevallen steeds moet mogelijk zijn (94). Deze stelling wordt ook na de nieuwe wet nog aanvaard (95).

III. BESLUIT

Zoals uit deze studie moge blijken is de burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen vanaf de eerste wet i.v.m. de arbeidsongevallen van 1903 het onderwerp geweest van heel wat polemieken. Zoals eerder al vermeld heeft de nieuwe wet van 1971 heel wat problemen van de baan geruimd. Nochtans hebben we moeten constateren dat er nog steeds hiaten in de wetgeving zitten. Zo is er het al aangestipte probleem van de geleende arbeiders: een duidelijker statuut voor hen kon bekomen zijn in de nieuwe wet op de arbeidsovereenkomsten van 1978 of in de wet van hetzelfde jaar waarin de arbeidsongevallenwet werd gewijzigd. De meest logische oplossing voor dit probleem lijkt te zijn om de geleende werknemer op arbeidsongevallenrechtelijk vlak gelijk te schakelen met een werknemer van de lenende werkgever zelf. Een ander punt dat dringend om een oplossing vraagt is dat aangaande het al of niet bestaan van het *keuzerecht*. Persoonlijk ben ik geneigd

(92) Liège, 30/6/1953, *Bull. Ass.*, 1954, 47.

Gent, 9/12/1953, *J.T.*, 1954, 81.

Rb. Liège, 10/2/1958, *J.T.*, 1958, 189.

Vgl. Rb. Tournai, 11/3/1966, *Bull. Ass.*, 1967, 79.

(93) Brussel, 13/12/1950, *Bull. Ass.*, 1950, 766.

Brussel, 5/1/1957, *Pas.*, 1958, II, 154.

Brussel, 30/1/1957, *Pas.*, 1958, II, 165.

Rb. Huy, 6/5/1957, *R.G.A.R.*, 1958, I, 893.

(94) Cass., 17/4/1958, *Pas.*, 1958, I, 893.

Cass., 20/6/1958, *Pas.*, 1958, I, 1178.

Cass., 6/4/1959, *Pas.*, 1959, I, 785, *J.T.*, 1959, 620.

Cass., 13/1/1964, *Pas.*, 1964, I, 495, *Bull. Ass.*, 1965, 241.

Cass., 3/2/1967, *Pas.*, 1967, I, 678, *R.G.A.R.*, 1967, 7868.

(95) VANDEUR, O., *o.c.*, 230.

dit keuzerecht toe te staan, de hierboven genoemde overwegingen in acht genomen en daarbij nog bedenkend dat dit een betere bescherming kan bieden aan de werknemer zonder dat daardoor de rechten van de werkgever in het gevaar worden gebracht.

Deze belangrijke uitzonderingen niet te na gesproken lijkt deze wetgeving toch in grote lijnen te voldoen aan de vereisten van een moderne rechtsopvatting. Tenminste in rechte...